

պատասխանի մնայ՝ տուած գայթակղութիւնն ալ կ'մնայ յախտեան :

Իրիմեան Սրբազան՝ որ մանաւանդ վերջին օրերս հրապարակ իջած է, և միանգամայն կ'յայտարարէ թէ իւր վրայ եղած որ և է ամբաստանութեան համար ի դատ խոնարհելու պատրաստ է, Ասորի վարդապետին կողմանէ իւր դէմ՝ եղած ծանր ամբաստանութիւնը կրնայ անտեսել :

Նոյն Բ. 833, Հոկտ. 24.

Բողոքական Միաիօնարաց (քարոզչաց) ամեն տեղ ի գործ դրած և մեր Ազգի դէմ լարած որոգայթից նկատմամբ ջանից և ձգանց վերայ մի դոյզն գաղափար տալոյ համար՝ արժան կ'համարուիմք հետեւեալները հրատարակել Ամսագրոյս մէջ :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻՍԻՕՆԱՐԲ.

Հետեւեալ յօդուածին հրատարակութիւնը խնդրուելով մեզնէ, պատասխանատուութիւնը հեղինակին վրայ թողուլ կը հրատարակենք :

Մեծապատիւ խմբագիր Մասիս լրագրոյ.

Ձեր մարդասիրութենէ կը խնդրեմ սա յետագայ մէկ երկու խօսքերը ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ հրատարակել ի լուր արեւելեան քրիստոնեայ աշխարհի :

Այս Միաիօնարները սր մեր բնական երկրին տակի կողմէն եկած են, որոնք Աւետարան, լուսաւորութիւն ու աղատութիւն քարոզելու պատճառներով մեր սիրոյն և համակրութեանցը տիրացած են անարժանարար, բոլոր իրենց խոստմանցը հակառակ նեոներ են :

Ասոնք մասնաւոր աշխարհային նկատումներ՝ և ամենանուստ նկատումներ ունին բոլոր իրենց աշխատութեանց մէջ :

Ասոնք անձանձիր և կոպտուկ պատերազմողներ են : Եւ երբ անգամ մը մէկուն հետ կուտի կըսկսին, ոչ անոր օձիքը թող կուտան, ոչ ալ քաջութեամբ իրենց ակոյեանին դիմացը կելլան ու քաջութեամբ յաղթելու կամ յաղթուելու յանձնառու կըլլան :

Ինչպէս որ լրագիր կարգացողներուն յայտնի է, ասկից քանի մի տարի առաջ ասոնք Ամերիկայի բողոքական Հայոց հետ մեծ դժուարութեանց և դանդաղութեան և ամեն անվայել դահճութիւններ ըրին ալ նէ, իրենց ալ շատ աժանի չեկաւ :

Ասոր համար հարկ եղաւ, որ Ամերիկայէն գայ այն՝ որ իրենց ամենէն վարպետ դարանագործն էր. որ եկաւ և բաւական խելացի որոգայթներ պատրաստեց և իր խելքովը քիչ մնաց որ իր որոգայթէն փախած Հայերը նորէն նոյն և աւելի զօրաւոր վարմի մը մէջ ձգէ :

Աս միջոցին մենք ալ Ամերիկայէն կշտացած ըլլալով տուններնիս եկած եղանք, և ինտոր որ է՝ մեր գոյութիւնը այդ լարուած որոգայթներուն յաջողութեանը արգելք նկատեալ են : Ուստի մեզ բարոյապէս մեռցնելու և մէջ տեղէն վերցնելու համար ասդիկն անդիկն իրենց քանի մը արանեկաց ստակ տալով Պօլիս կը ժողվին, և հաւատաքննութեան ատեան մը կը կազմեն, ատենցմով և մեզ կ'հրաւիրեն որ գանք ու հաւատքնիս քննուի. և այդպիսի անշնորհք առաջարկութիւն մը ընելնուն պատճառ և իրաւունք հարցուած ժամանակ, գոհացուցիչ բան մը չկրնալ ըսելով՝ հիմա կու հիմա ետ կը քաշուին :

Արդ, ահա ասիկ այն դիւցազնական ասպարիզի հրաւերը՝ որ քանիցս ըրած եմ՝ և համարձակած չեմ, դարձեալ անգամ մ'ալ կրնեմ փոստ հրելով որ դարձեալ չը համարձակին, որովհետեւ քիչ շատ ինքզինքնին գիտուն :

Եւ հրաւերս սա է. խարդախ ճանրաները մէկդի. թէ որ Միաիօնարները երբեք կրօնքի և հաւատքի խնդիր ունին, թող իրենց և մեր ընտրութեամբը հրապարակ մը կազմուի, և հոն առաջին անգամ մեր հաւատքն ու աւետարանականութիւնը քննուի, ու ետքը իրենցը :

Ահա ասիկ աշխարհի առջև կը խոստանամ, որ եթէ Միաիօնարք այսպիսի քննութեան մանալու ըլլան, պիտի կարողանամ անդիմադրելի փաստերով հաստատել, որ փոխանակ աղատութիւն, լուսաւորութիւն և Աւետարան քարոզողներ ըլլալու, անհաւատութիւն և խաւարաբեր գերեզմարութիւն մըն է յառաջ տարածելն, և հետեւապէս Պօրտ ընկերութեան ձեռնարկութիւնը որ

«Տիրոջը գործը» կանուանեն, ամենանուաստ ըղ-
որայ և մերենայական գործ մը դարձած է, և ա-
նոնցմէ աղէկ դիտաւորութիւն սպասելն ալ յիտին
յիմարութիւն:

Թող ասպարէզ զան Միսիօնարք, և թէ որ
բոլոր աս ըսածներս շիտակ ըլլալը չկրնամ հաս-
տատել, բոլոր ասոնք իմ վրաս կընդունիմ և միև-
չև կախաղանի կուտամ ինքզինքս:

Թէ որ այսպիսի արգար և օրինաւոր ասպարէզ
մը չկրնան գալ, իրաւունք է, որ բոլոր աշխարհ
հաւատայ, որ ըսածներս բոլորովին հաստատուած
է:

Մնամ յարգանք

Ռ. Յ. ՂԱՐԻՈՒԿԵԱՆՅ

12 հոկտ. 1875.

Հետեւեալն թէև այլ նպատակով և
այլ խնդրոյ վերայ է, սակայն մի և նոյն
գաղափարի համար բաւական լոյս կը տայ,
և որ Բողոքական — Հայ խմբագրի հրատա-
րակած Գլխակ անուն լրագրի մէջ տպեալ
է և ի վերջոյ յուեւեղած էր խմբագրէն
դիտողութիւն, բայց վերջինը աւելորդ
համարեցինք՝ հակասական և խնդրոյն ան-
համաձայն մի տեսութիւն լինելով:

Խմբագիր.

Ձեր շարաթ աւուր 68-րդ թիւով հրատա-
րած թերթին մէջ «Ռօպրթեան վարժարան»
վերնագրով խմբագրական յօդուած մը կարդացինք:

Այդ յօդուածը երեք զիսաւոր կետեր կը պա-
րունակէր, որոնք ստիպեցին զմեզ ներկայս Ձեզ
յուզարկելով խնդրել՝ որ հաճիք հրատարակել
Ձեր յառաջիկայ թերթին մէջ, իրր պատասխան
յիշեալ գրութեան:

Կըսէիք նախ «Քանի մը երիտասարդք չենք
«գիտեր ի՞նչ կիրքէ յուզեալ, տարաձայնութիւն
«մը ըրին, որպէս թէ նոր կարգադրութիւն մը
«եղած ըլլայ հրատարակեալ բրօկրամին հակա-
«ռակ, իբր թէ՛ բռնի Բողոքականութիւն դաս
«տրուած ըլլայ հոն»:

Թէ արդարեւ այդպիսի տարաձայնութիւն մը
ըրա՞ծ ենք թէ չէ, Օրագրոյ 1053 և Մանգուսի

2327 թիւոց միջոցաւ հրատարակեալ և մեր ըս-
տորագրութիւնը կրող «Առ սիրելի Ազգայինս»
ուղղեալ մէկ յօդուածը կրնայ բացայայտ կեր-
պիւ ցուցնել, ուր կը տեսնուի թէ՛ մենք նոր
կարգադրութիւն եղած է չենք ըսած, հրատարա-
կեալ բրօկրամին հակառակ, այլ ըսած ենք թէ
վարժարանին մէջ բռնի Բողոքականութիւն կայ:

Եւ ասի դուք ալ չը պիտի՞ ըսէիք, երբ գիտ-
նալիք թէ՛ տնօրէնութիւնը, հակառակ մեր յայ-
տարարութեան, որով կիմացնէինք թէ՛ վարժա-
րանին կիրակնօրեայ Աստուածաշունչի դասերուն
և Բողոքական արարողութեանց ներկայ գտնուել-
նուս պատճառաւ, Հայաստանեայց ուղղափառ
եկեղեցւոյ վրայ անտարբերութիւն մը կղզանք,
և Բողոքականութեան կը յաղինք, պատասխա-
նած էր մեզ թէ՛ վարժարանին հիմնադիրը իւր
թիւր կը կտրէ և կրօնքը չը վերցնել վարժարա-
նէն, եթէ երկու հոգի ալ մնան:

Մեծ ապացոյց մ' ալ չը համարուիմք մեր ըսա-
ծին, տնօրէնութեան կողմէն մեր ծնողաց խրկուած
նամակին հետեւեալ մասը. թէ՛ «Մենք հոգ-
«ւնէ՛ք հոգանել ձեր խնդրանաց, որ ձեր որդիքը
«ազատ ըլլան իշն-իշն պաշտօնից ներկայ չը
«գտնուելու»։ Որով անկարելի կը դառնայ թոյլ-
տուութիւն մը, վարժարանին նպաստը բոլորո-
վին հակառակ ըլլալուն համար:

Մենք, չերկարաբանելու համար, վերոյիշեալ
յօդուածին մէջ չէինք ուզած հրատարակել Տը-
նօրէնութեան՝ ներկայ խնդրոյն առթիւ ըրած
սա խօսքը թէ՛ «Մենք հիմայ խաւարի դարը
«անցուցինք և լուսաւորեալ դարուն մէջ կապ-
«րինք, և դուք՝ որ ասպագային մէջ Հայ ազգին
«առաջնորդներն պիտի ըլլաք, պիտի գոցէք ձեր
«ականջն այն ամեն բաներուն, որք ձեր համոզ-
«ման հակառակ են, ինչպէս ասկէ հարիւր տարի
«առաջ կրօնամոլ մարդիկ չէին ուզեր ընդունիլ
«այլակրօն եկեղեցականաց քարոզութիւնները»
«Եթէ այդպէս, աւելի աղէկ է տգէտ մնալ, քան
«թէ հոս աւանդուած ուսմունքներն առնուլ»:

Չէինք ուզած հրատարակել թէ՛ 1871 մայիսի
սկիզբէն մինչև Սեպտ 3 Աստուածաշունչի դա-
սերը ստիպողական չէին, և թէ երկրորդ տարւոյն
սկիզբէն միմիայն հասարակ ընթերցմունք ըլլա-

լով աստիճանաբար մինչև մեկնութեան հասած էին:

Չէինք ուզած նաև հրատարակել Տնօրէնին կողմէն Սեպտ 9-ին, կէս օրէն ետքը, ըստ Գաղղիացոց ժամ երեքին, ըսուած հետեւեալ խօսքը, թէ՛ «Մենք երբէք ձեր կրօնքը չենք ծաղրեր և «դուք ալ՝ պէտք չէ որ մերինը ծաղրէք, սակայն «մենք մեր կրօնքը պիտի բացատրենք (էքսպլէյն) «և դուք ալ՝ ձերը բացատրեցէք, և եթէ Սուրբ «Գրոց դասերու ժամանակ ձեր կարծիքին դէմ «բան մը ունինք, ըսէք դասատուին, որ պատ- «րաստ պիտի լլլայ պատասխանելու»:

Գալով երկրորդ կէտին, կրտէք թէ՛ «Մենք «մասնաւոր քննութեամբ ստուգած ենք որ այս «տարաձայնութիւնը ինչպէս եղաւ մը յառաջ «տանկու համար ինչպէս զննելու անհրաժեշտ- «իքն մի է»:

Մենք՝ վարժարանին արտաքին բոկկրամին մէջ նշանակուած նպատակն եղող՝ ամենաբարձր բարոյական դաստիարակութեան քօղին տակ ծածկուած որոգայթն երևան հանելու համար էր, որ վերջիչեալ իրողութիւնները հասարակաց ծանուցինք, և ոչ թէ ինչպէս կրտէք, թաղուն նրպատակ մը յառաջ տանելու համար:

Բայց որովհետեւ Ձեր յօդուածին այդ մասը մեր անձնական պատիւը կարատաւորէ, զմեզ անհրաժեշտ էր կոչելով, կը պահանջեմք ամենայն իրաւամբ, որ եթէ այդ ձեր մասնաւոր քննութեան արդիւնքը իրօք ստուգութիւն մ'է, հաճիք այդ տեղեկութիւնը առողին անունն ու փաստերը, ինչպէս նաև այդ թագուն նպատակին ինչ լլլայն յայտնել, և եթէ ոչ՝ խոստովանիլ թէ այդ քննութեան արդիւնքն ստուգութիւն չէ, և թէ անգիտութեամբ եղած է այդ անուանակոչութիւնը: Աւելորդ է ըսել որ, լուծիւնն ու առանց օրինաւոր փաստերու գրուած ու է բացատրութիւն՝ դատապարտութիւն և փախուստ կենթադրեն:

Երրորդ՝ կրտէք՝ «մեր ցաւած տեղը սա է որ «այս կերպ որչա՛ն ու անորոշ վարմունքնե- «րը՝ մեր ազգը օտար ազգաց առջև արատաւորիչ է «զատ ուրիշ օգտակար արդիւնք մը չեն կրնար «ունենալ»:

Այլ յուսանք որ համոզուած էք այժմ թէ մեր վարմունքն տղայական և անպատեհ չըլլալով, ազգին ու է անպատուութիւն չեն պատճառոր, և եթէ մեր ազգը օտար ազգաց առջև արատաւորիչ է զատ ուրիշ օգտակար արդիւնք մը չունենցող բան մը կայ, այն ալ՝ «Միջոնէրի Հերալտ», անուն ամսագիրն է, Բողոքական Ամերիկացի միսիօնարաց ելիչ, որուն ամեն ամսագիրն ունի մէջ Հայ ժողովուրդը և իւր կրօնքը անպատուող յօդուածներ պակաս չեն: Զարմանալի կէտը սա է որ այդ ամսագիրն ստացող ազգայինք զեռ չեն հաճած այդպիսի նուաստացուցիչ գրութիւնները թարգմանութեամբ հրատարակել. որոնցմէ մին, որ յիշեալ թերթին Յունիս ամսոյն հրատարակուած տետրին մէջ տեսնուած է, կը յուսանք որ պիտի հրատարակենք, եթէ յաջողինք հատ մը ձեռք անցնել:

Յուսալով, մեծարգոյ Խմբագիր, որ չը պիտի մերժէք մեր արդար խնդիրը:

Մեամք Ձերոք բարեացակամք

ՅԱԿՈԲ Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄՔՀԲԱՆ Ս. ԳԱԲԱՄԱՅԵԱՆ

Հրէշտէն-աշտիւրդ Բայ. Վերք-բունի.

14 25-ն Հէր- 1875

Խմբագիր.

Գիտակ, Թ. 70. Հոկտ. 20.

ՎԱՍՆ Ս. ՄԵՍՐՈՊԱՅ ԵԱՍՏԲԱՆՆ.

Խմբագիր-Նէան Արարապ ամսագիր.

Արդէն յայտնի է մեր ազգայիններին Վեհափառ Հայրապետի կոնդակը, որով նորին Վեհափառութիւնը հրաւիրում է իւր մօտակայ և հեռաւոր որդիներին գործակցել իւր հայրենաշէն ձեռնարկութեանը, այն է Օշականում համազգայնութեան անմահ երախտաւոր Սուրբ Մեսրոպ վարդապետի և Թարգմանչի հանգստեան կիսակառոյց Տաճարը կատարելագործելու:

Կոնդակը ուղղված էր յանուն տեղւոյս Սրբազան Առաջնորդին, որ թէև ինքնին այստեղ չէր, բայց փութացել էր ծանուցանել իւր ժողովուրդանը հասարակաց Հօր սուրբ կամքը:

Պատարագի ժամանակ բարեկրօն Յովսէփ Աւագ քահանայ Բաւնիականց հանդիսաւոր կեր-